

Zato se naj vzgojitelju tudi ne da množine 80, 100 in več učencev, ker ni mogoče na toliko množico vplivati v povoljnem smislu.

Kjer se zahteva kako eksaktno delo — stavijo se možne zahteve. V šoli splošnega silenja (Schule des allgemeinen Schulzwanges) pa stavijo nemožne: Odgovornost imajo tisti, ki tako ukazujejo, pa v redu izvrševati nočejo, oziroma ne morejo.

Kam pa izginejo velikanske vsote, ki se izvlečejo iz žepov kupovalcev ob višji ceni vsakoterega blaga?

Vse ni javno znano, pa popolnoma zakriti se vendar marsikaj ne da.

Najpoprej naše državno gospodarstvo! Tribut ogrski, tribut militerizmu! Tribut narodnemu šovinizmu, splošni zmešnjavi! Itd.

Poglejmo si sosednje države, ki so boljše vladane. Tu imamo toliko sovraženo Prusijo. Ona stoji finančno izborna. Poglejmo si druge nemške države, vse premagajo gospodarske težkoče brez posebne bede. Kaj je imela vse Francija storiti in kaj je stóčila! Že zopet koraka na čelu kulture in svobode.

Kako varno in mirno, kako dobro živi državljan malih držav — v Švici, na Nizozemskem itd.

Pa Avstrijec? — Da, Avstrijec — gleda gospodarskemu polomu nasproti, ker je teptan od popolnomá napačne državne politike.

(Dalje.)

Krivoverski klerikalizem — učiteljstvo te kliče pred sodbo ljudstva.

Stojimo na pragu velikih političkih izprememb. Privilegirani stanovi, ki so kruto vladali v naši domovini in očetujavi, izginejo za vedno s političkega obzorja. Splošna volilna pravica napravi izpremembo, ki bo marsikomu neljuba. Demokratska načela pridejo odslej na površje; brezpravni trpini bodo imeli odslej političke vaje v rokah, ker tvorijo ti pretežno večino prebivalstva. Kako se izvrši bodoča državnozborna volitev, ne moremo danes vedeti natančno, vendar zanesljivo vemo, da bo imela naša klerikalna stranka ogromno večino v bodoči državnozborni delegaciji. Ravnotako vemo zanesljivo, da bo naš liberalizem žalostno poražen, a to le zbog svoje lastne krivde. Pojasnili smo že na drugem mestu večkrat razne skeleče rane našega liberalizma. Slaba organizacija, nedelavnost, domišljija, zabavljanje zoper političke nasprotnike, zasramovanje, osebni napadi, žaljenje, obrekovanje in ponižanje teh je bilo glavno delo liberalnega časopisja. Gorje mu, kdor se je drznil kaj očitati tem politikom. Zgrabili so takoj za kol in udarili po njem — tako se je zgodilo tudi z nami. Lepe narodne ideje niso znali varovati kot zvezde vodnice — vezali so se z narodnim nasprotnikom, kar jim je dalo smrtni udarec. Narodna stranka do danes nima niti svojega glasila; to delo opravlja na Kranjskem po svoji glavi in po svojem ukusu „Slov. Narod“. Priznavamo, da ima dobro časnikarstvo veliko moč, a ta moč mora biti zvezana s pozitivnim delom, drugače se izpremene najboljši nasveti v prazen nič. Liberalizem je bil pri nas zagovornik privilegirancev, za demokratska načela mu ni bilo veliko mar, ni znal in tudi ni hotel pridobiti na svojo stran narodove mase, kjer tiči moč in bodočnost politike — v neprestani borbi zoper duhovščino in vero, je odbil maso od sebe. Kolikor bolj je izgubljal tla pod seboj liberalizem, tembolj si jih je znal pridobivati klerikalizem. V tem boju se ni naš liberalizem naučil prav ničesar. Videl je, kako zna mojstersko klerikalizem uporabljati vsako liberalno napako v svoj prid, a ta se ni oziral na to —

hodil je in še hodi s svojimi trmoglavimi napakami naprej. Marsikdo — zlasti izmed učiteljstva — se je nadejal, da ga okrepi, spravi v pravi tir in na noge zadnji zaupni shod. Danes je vsaka stranka brez svojega glasila in intezivnega dela po programu prava „fata morgana“. Zaupniki so sprejeli sicer nasvet učiteljstva, da naj ima stranka svoje odgovorno glasilo — a ostalo je vse pri starem.

Ne čudimo se, da raste našemu klerikalizmu, ko vidi ta razdor, od dne do dne večji greben. Ta razdor v politiki je za naš narod pogubonos. „Kjer se dva prepirata, ima tretji dobiček“, pravi naša narodna prislovica. Dobiček ima pri nas zaradi tega — Nemeč, ki ga naša skrbna vlada podpira v naše raznarodovanje in v njegov gospodarski napredek. Do poraza Nemcev na Kranjskem so bili edini vsi naši narodni sloji; vsi so se borili složno za narodne pravice in s tem so dosegli, da ima naš jezik pravice v uradu in zlasti po ljudskih šolah. Okolo leta 1880. je nastal v tem oziru prevrat. Vlada je poslala za škofa v Ljubljano dr. Missijo, ki je zasejal klerikalno ljuliko v takšni meri, da je prišel naš narod do bratomornega medsebojnega boja — nastali sta klerikalna in liberalna stranka, ki sta si še danes hudo v laseh. Priznati moramo, da ima tudi ta medsebojni boj mnogo dobrih posledic zlasti v tem oziru, da se je začel gibati na političkem polju naš preprosti narod. Zbudil se je iz mrtvila, čital političke liste, se udeleževal političkih shodov — in s tem je mnogo napredoval. Poudarjati moramo tudi, da ne smemo v tem boju gledati na vsako malenkost, ker v boju leté kopja na vse strani. Zadalja so marsikomu skeleče rane; za nekatere so bile rane celo smrtonosne. Najljutejši boj se je bil in se še bje za šolo in šolsko odgojo. Znana je prislovica: „Kdor ima v rokah šolo in šolsko odgojo, ta ima v rokah bodočnost“. To je našim političkim strankam prav dobro znano, zato sta se obe borili za nadvlado šole in učiteljstva.

Okolo leta 1870. je liberalizem iztrgel klerikalizmu iz rok šole, ki je bila pred to dobo, v takoimenovani konkordatski dobi, v najžalostnejšem stanju. V šolo je hodil, kdor je hotel; obveznega pouka ni bilo, zlasti med preprostim ljudstvom je le malokateri znal čitati in pisati; o drugih znanostih, ki se danes poučujejo po ljudskih šolah, in o ljudski odgoji, ki je danes glavna zadača ljudske šole, ni bilo takrat ne duha ne sluha. Po zgledu drugih naprednih narodov, zlasti Nemcev, je izdala v tem času naša vlada šolski zakon, ki je še danes v veljavi, a je nepopolen in potreben v marsičem temeljite uravnave in poprave. Po tem šolskem zakonu so se odgojevali avstrijski narodi in med temi tudi naš slovenski narod. Da je ta šolski zakon napravil na polju prosvete mnogo dobrega, tega ne more oporekovati in ovreči najhujši in najzagrizenejši sovražnik današnje šole. Temelj temu šolskemu zakonu je versko-nravna odgoja z natančno razdelitvijo gradiva pri pouku ter določbe o natančnem in strogem postopanju za učiteljstvo in vse druge funkcionarje pri šolstvu. Učiteljstvo je navezano s prisego držati se strogo šolskih zakonov. Ker ima ono odgovornost, trud, delo in tudi prvo in glavno ulogo pri šolstvu, se tudi ono zaveda svoje dolžnosti — potegovalo se je in se še vedno poteza za napredek šolstva in odgoje, za organizacijo, čast in svoje poštenje v okviru šolskih zakonov. Nov šolski zakon je odvzel duhovščini nadvlado nad šolo, pač pa dal tej oblasti sodelovati pri odgoji ali poučevati verouk po naših šolah. Ker so pa v naši mnogojezični državi tudi razne verske sekte, poleg katoličanov tudi protestantje in židje, je bilo težko uravnati obvezno šolstvo po veroizpovedanjih. Poleg katoličanov so tudi drugi verniki avstrijski državljani, ki imajo vse dolžnosti in pravice s prvimi po avstrijski

ustavi; dati se jim je morala tudi prilika za izobraževanje. — Zaraditega je bila priznana takoimenovana medverska ali konfesionalna šola: s katoličani so smeli hoditi v isto šolo tudi drugoverci. To pa ni bilo mnogim katoličanom po volji. Ker se je odvzela duhovščini šolska nadoblast in uvedla medverska šola, je nastal za šolo boj, ki še danes ni končan. V tem boju so se dogajale in se še godijo gorostasne reči. Zaraditega je takratni papež Pij IX. prekel nov šolski avstrijski zakon; zaraditega so avstrijski škofje skoraj neprestano objavljali pastirska pisma zoper moderno šolo. Pospnemajoč svoje škofo, je duhovščina smrtno sovražila novo šolo in učiteljstvo. Slišali smo o času škofovanja dr. Missije čitati po naših cerkvah hujskajoče izjave zoper šolo in učiteljstvo — staršem se je naravnost prepovedalo pošiljati svoje otroke v šolo. Katoliško ali klerikalno časopisje je neprestano metalo ogenj in žveplo na novo šolo in učiteljstvo; obrekovalo se je, poniževalo, zasmehovalo, denunciralo in sistematiško kopalo grob in ugled obema. Hude čase je prebila nova šola z učiteljstvom vred. Kakšen sad pa je rodila ta brezkončna gonja? Prav lep sad! Učiteljstvo se je oklenilo z vso vneto in ljubeznijo novih šolskih zakonov; poprijelo se je pridno dela in odgoje v šoli; organiziralo se je v raznih društvih ter se neprestano in uspešno borilo za svoj ugled, poštenje, čast in gmotno stanje z geslom: Vsi za enega, eden za vse. To pridno in neumorno delo je obrodilo lep sad tudi med narodi. Neprestano hujskanje, laž in obrekovanje se je izpremenilo v prazen nič, ker narodi so spoznali korist moderne šole, so spoznali, da je šolska izobrazba za narodni obstanek in napredek neprecenljive vrednosti, zato želijo imeti mnogo, mnogo takih šol in takega neumornega delujočega učiteljstva. Nove šole se stavijo in širijo kot gobe po dežju — le žal, da nedostaja delavnih moči.

Naš klerikalizem ni odjenjal od svojih namer. Učiteljstvo in napredna šola sta mu trn v peti, ne more preboleti onega ponižanja. Ker ne more na lep način priti do zaželjene svrhe — do nadvlade v šoli, se še vedno poslužuje obrekovanja. Pribiti moramo, da pri nas med Slovenci ni medverskih šol, kakor je to n. pr. na Dunaju. Med nami je učiteljstvo iste vere, kakor so učenci, a vkljub temu smo čuli neštetokrat izrek „naša brezverska šola in naše brezversko učiteljstvo“. Ko smo pred leti zahtevali od klerikalizma, naj nam pove vsaj eno brezversko šolo in enega takšnega učitelja, je umolknil — ni mogel navesti nobenega. Obrekoval je na katoliški podlagi: jemal je čast in poštenje vsemu stanu brez izjeme. Na podoben način se je zaletaval neprestano zlasti v voditelje naše organizacije in v nekatere od klerikalizma preganjane.

Višek obrekljivosti je pa dosegel „Domoljub“ v 5. števil. z dne 31. januarja t. l. in v 30. števil. „Slovenca“ z dne 6. februarja 1906. Kakor bi ga pekla vest, je zasukal v „Slovenca“: „Narodovi“ učitelji. „Domoljub“ je ožigosal postopanje nekaterih liberalnih učiteljev in — „Slovenski Narod“ je zaječal. Učitelji, ki so „Narodovi“, ne morejo zameriti, ako jim ljudstvo obrača hrbet. Kdor hoče biti nasprotnik ljudstva, naj se ne pritožuje, ako se z njim postopa tako, kakor tak človek zasluži. Poštene učitelje, katerim so načela našega ljudstva sveta, tudi ljudstvo spoštuje. Za širitelje „Narodovih“ fraz pa ima ljudstvo se ve to, kar so take fraze vredne — figo“. Kakor v „Domoljubu“, tako je tudi v „Slovenca“ dopis do skrajnosti sirov, lažniv in tudi bedast. „V vednih borbah živimo — zato premalo uvažujemo nevarnost, ki preti našemu narodu od strani učiteljstva“. Kakšna nevarnost pa preti od strani slovenskega učiteljstva? Po dokaze je moral iti dr. Žitnik na Dunaj, kjer je bival kot državni poslanec, vrnivši se od dela upehan domov, je zapisal: „Noben liberalce, noben socialdemokrat nima mesta v šolah,

kamor pošiljamo katoliški starši svoje otroke, to je bil bojni klic krščanskih Dunajčanov“. Kdo je pa kriv, da je slovensko učiteljstvo nasprotno današnji klerikalni politiki? Mar ni tega krivo klerikalno časopisje, ki se po krivici imenuje katoliško, ker je to neprestano napadalo, lažnivo obrekovalo in pred ljudstvom jemalo dobro ime in poštenje šoli in učiteljstvu? Že pred petimi leti ste nam napovedali boj na življenje in smrt. Sprejeli smo ga prav z lahko vestjo, ter smo začeli pobijati vaše brezvestne lažnive, pohujšlive in obrekljive napade; z golimi dejstvi smo vam dokazali, da delate to vse z namenom in premislekom, kar je pa grešno in nedopustno za katoliškega duhovnika! Dokazali smo vam z dejstvi: kdor vedoma laže, obrekuje, jemlje čast in poštenje bližnjemu ter trosi krive nazore — je nepoboljšljiv grešnik — odpadnik — krivoverec. Že pet let odbijamo z golimi neovrgljivimi dejstvi, da je naš klerikalizem grobokop našega naroda, ker stremi za nadvlado in se za to poslužuje nedopustnih sredstev, ki bijejo naši veri naravnost v obraz. Klicali smo vse doktorje sv. pisma na odgovor, da ovržete naše trditve. Če nas prepričate o nasprotnem, smo pripravljeni kot poštenjaki vse preklicati. Povedali in dokazali smo vam, da so klerikalni prvaki, ki vodijo naše „dobro, verno in nerazsodno ljudstvo“ za nos z zlorabo vere, zavijanem resnice in lažjo, pravi krivoverci. Vse to smo vam dokazali — a vi ste se potuhnili vsi skupaj, molče ste prenašali te trde dokaze, niste se upali na dan s protidokazi. Izzivali smo vas, klicali na odgovor — vse zaman! Vi veste dobro, da vaša pota niso prava, veste dobro, da je resnica le ena — zato modro molčite. Pomnite dobro, da željno pričakujemo vašega odgovora! Gradiva imamo toliko, da komaj čakamo, da bi ga porabili v poštenem in odkritem boju. Naše ljudstvo je verno, versko-nravna je tudi naša odgoja. Mi se trudimo in mučimo, da bi ljudstvo osrečili z omiko, a vi nam mečete vedno in povsod polena pod noge, nas ovirate pri tem plemenitem in težavnem delu, kjer le morete, vse iz zgolj sebičnih namenov. Ali je to res katoliško delovanje? Vemo prav dobro, da tudi v naših vrstah ni vse v redu, a mi vemo tudi, da smo ljudje, slabostim podvrženi, se izpodbujamo drug drugega k popolnosti, vztrajnemu delu in k vestnemu izpolnjevanju svojih dolžnosti. Vi pa ne delate tako! Črnogledi ste, ne vidite v naših vrstah ničesar dobrega, ne uvažujete našega truda, dela in končno svrhe. Smatrate se za nedotakljive, negrešljive in popolne, a ste ljudje kot smo mi, slabostim podvrženi še bolj kot mi. Vi bi morali naše slabosti po Kristusovem zgledu povedati z lepimi in ljubeznivimi besedami, opominjati in svariti, a vi ne delate tako, marveč pobijate s kolom, z lažjo, obrekovanjem, licemerstvom in škodoželjnostjo — in s tem kažete, da ste prav daleč proč od plemenitih Kristusovih nauk. Zabrodli ste v popolno krivoverstvo, kamor ne more za vami učiteljstvo.

(Dalje.)

Ne zabite „Učiteljskega konvikta“!

Beda našega kmeta.

Spisal V. Strmšek.

(Dalje.)

Kako je urediti pouk za kmeta?

1. V ljudski šoli.

Prvi temelj v izboljšanje kmetiškega stanu polagamo v ljudski šoli. To, največkrat edino izobraževališče našega kmeta moramo torej tako urediti, da bo ustrezalo kolikormogoče zgoraj navedenemu smotru. Misli in zopet misliti se naj učijo naši